

นางทรงปู่และผู้เข้าร่วมพิธีกรรมการเลี้ยงปู่ในมิติแห่งปัจเจกบุคคล¹

Nang Song Poo and Participants in Liang Poo Ritual in the Dimension of Individuation

ทรงพล อินท่า²

Songpon Inthum

บารณี บุญทรง³

Baranee Boonsong

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษานางทรงปู่และผู้เข้าร่วมพิธีกรรมการเลี้ยงปู่ของชาวอำเภอ นครไทย จังหวัด พิษณุโลกในมิติแห่งปัจเจกบุคคล โดยใช้ทฤษฎีคติชนวิทยา 3 มิติ แนวคิดเกี่ยวกับคนทรงและแนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนผ่านภาวะโดยพิธีกรรม เก็บรวบรวมข้อมูลจากทั้งเอกสารและการลงภาคสนามจากพื้นที่กลุ่ม ชุมชนชาวนครไทยดั้งเดิม 4 กลุ่มชุมชน ผลการวิจัยพบว่า นางทรงปู่มีปรากฏมามากกว่า 100 ปี ต้องเป็นผู้มีคุณลักษณะพิเศษและผ่านการประกอบพิธีกรรมเพื่อเปลี่ยนผ่านภาวะจากนางเป็นนางทรงปู่ เป็นการ สร้างความตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ ใน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านจิตใจและด้านร่างกายหรือ พฤติกรรม นางทรงปู่คนปัจจุบันมีบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน 2 ลักษณะ คือ บุคลิกภาพที่ 1 ตัวตนที่ดำรงอยู่ ในปัจจุบันในสังคม และบุคลิกภาพที่ 2 ตัวตนขณะอยู่ในพิธีกรรม นอกจากนี้พิธีกรรมการเลี้ยงปู่ยังมีอิทธิพล ต่อปัจเจกบุคคลผู้เข้าร่วมพิธีในด้านจิตใจ คือช่วยให้ผู้เข้าร่วมพิธีเกิดความรู้สึกเชื่อมั่นใจ ว่าปู่จะปกป้องคุ้มครองและชีวิตมีแต่เจริญรุ่งเรืองในชีวิต

คำสำคัญ: นางทรงปู่ ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม พิธีกรรมการเลี้ยงปู่ มิติแห่งปัจเจกบุคคล

Abstract

This article aimed to study about Nang Song Poo (the medium) and participants who participated in Liang Poo ritual held in Nakhon Thai district, Phitsanulok Province in the dimension of individuation. The three dimensional folklore theory, the concept of the medium, and the concept of the rite of passage were applied in this study. Documents and data used in this study were collected from field study in 4 traditional communities of Nakhon Thai district. It has been found that Nang Song Poo has existed for more than 100 years and this concept has been passed on for a long time. The woman who will become Nang Song Poo must possess some special characteristics and has to learn how to become Nang Song Poo through special rituals. These rituals were specially held for the chosen woman in order to make her realize about her status quo both mentally and physically. The present Nang Song Poo has possessed 2 different ways

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “พิธีกรรมการเลี้ยงปู่ของชาวอำเภอ นครไทย จังหวัด พิษณุโลก” หลักสูตร ปรักษญาดุชะฎิบัณฑิต สาขาวิชาคติชนวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

² นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาคติชนวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาคติชนวิทยา ปรักษญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

of life. The first one was the one living normally in society while the second one was when she performs rituals. The study also reveals that the Liang Poo ritual has affected participants mentally. That is, the participants feel more confident, more protected by the holy spirits and believe that they will be prosperous and safe by annually participating in the ritual.

Keyword: Nang Song Poo, participants in the ritual, Liang Poo ritual, dimension of individuation

บทนำ

พิธีกรรมการเลี้ยงปูเป็นพิธีกรรมสำคัญที่กลุ่มชุมชนชาวนครไทยดั้งเดิม ทำพิธีเช่นสังเวทวงวิญญาณบรรพบุรุษเพื่อแสดงความเคารพและระลึกถึงบุญคุณของปูและขอให้ปูช่วยคุ้มครองปกป้องให้บ้านเมืองมีความร่มเย็นเป็นสุข กลุ่มชุมชนชาวนครไทยดั้งเดิมประกอบด้วยกลุ่มชุมชนจำนวน 4 กลุ่ม คือ กลุ่มชุมชนบ้านเหนือ กลุ่มชุมชนบ้านนครไทย (บ้านในเมือง) กลุ่มชุมชนบ้านหนองน้ำสร้าง และกลุ่มชุมชนบ้านหัวร่อง ปฏิบัติกันเป็นประจำทุกปี ในเดือน 3 (ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมีนาคม) และในเดือน 6 (ระหว่างเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคม) พิธีกรรมการเลี้ยงปูมีปรากฏขึ้นมามากกว่า 100 ปี จากการสัมภาษณ์นางทรงปูคนปัจจุบัน (อายุ 88 ปี) อธิบายว่า พิธีกรรมการเลี้ยงปูมีมาตั้งแต่โบราณเป็นร้อยปี ตั้งแต่จำความได้ก็พบเห็นการประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงปูแล้ว (นางทรงปู, ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 ธันวาคม 2559) พิธีกรรมการเลี้ยงปู โดยจัดพิธีกรรมที่ศาลปูของแต่ละกลุ่มชุมชน ได้แก่ ศาลปูพระอินทร์กลุ่มชุมชนบ้านเหนือ ศาลปูพระนารายณ์กลุ่มชุมชนบ้านนครไทย ศาลปูให้กลุ่มชุมชนบ้านหนองน้ำสร้างและศาลปูปากน้ำกลุ่มชุมชนบ้านหัวร่อง (นาง ก., ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2559)

พิธีกรรมการเลี้ยงปูจะเรียกผู้ซึ่งมีลักษณะพิเศษที่สามารถติดต่อสื่อสารกับปูโดยการัญเชิญปูมาประทับทรงในร่างของตนเพื่อประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงปูว่า “นางทรงปู”

การที่มีพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ต้องเลี้ยงปูทุกปีนี้ ทำให้กลุ่มชุมชนชาวนครไทยดั้งเดิมมีความคิด ความเชื่อที่อาจแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในจังหวัดพิษณุโลก เป็นอัตลักษณ์ที่น่าสนใจศึกษาเพราะพิธีกรรมดังกล่าวยังดำรงพื้นที่ทางวัฒนธรรมอยู่ในวิถีชีวิตของชาวนครไทย ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน

จากการสืบค้นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมการเลี้ยงปูพบว่าม้งงานวิจัยเกี่ยวกับบทเพลงพิธีกรรมของชาวอำเภอนครไทย (ภากร สิริทิพา, 2548) และการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาประเพณีปักธงชัยเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (จาริต สิริทิพา, 2546) เท่านั้น ในส่วนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมการเลี้ยงปู พบว่ามีเพียงบทความซึ่งเป็นสำเนาจากการถ่ายเอกสารเรื่องประเพณีเลี้ยงผีปูที่สุภาพวรรณ วงศ์สมบัติ (2545) ได้เรียบเรียงไว้ และปัจจุบันไม่พบเอกสารนี้ในห้องสมุดโรงเรียนนครไทยซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมเอกสารเกี่ยวกับอำเภอนครไทย

บทความนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษานางทรงปูและผู้เข้าร่วมพิธีกรรมการเลี้ยงปู เพื่อให้ทราบถึงความเป็นมาของนางทรงปูและทำความเข้าใจจิตใจรวมทั้งพฤติกรรมของนางทรงปูและผู้เข้าร่วมพิธีในมิติแห่งปัจเจกบุคคล เป็นการเก็บเรื่องราวพิธีกรรมการเลี้ยงปูของชาวอำเภอนครไทย จากข้อมูลชุมชนแล้วเรียบเรียงให้เป็นข้อมูลลายลักษณ์อักษรทั้งยังเป็นการรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของชาติ เพื่อเป็นการทดแทนพระคุณบรรพบุรุษชาวนครไทยและเป็นสมบัติของชาติสืบต่อไป

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

เพื่อศึกษาพิธีกรรมการเลี้ยงปูของชาวอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ในมิติแห่งปัจเจกบุคคล

ข้อตกลงเบื้องต้น

1) การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงพิธีกรรมการเลี้ยงปูในเดือน 6 (ระหว่างเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคม) คือ พิธีเลี้ยงใหญ่หรือพิธีส่งบ้านส่งเมืองเลือกบ้านเลือกเมืองเท่านั้น

2) บทความวิจัยนี้ ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะมิติแห่งปัจเจกบุคคลเท่านั้น การศึกษาในมิติที่ 2 มิติแห่งสังคมวัฒนธรรม และมิติที่ 3 มิติแห่งเทพปกรณัม/มิติเหนือโลก ผู้วิจัยจะเรียบเรียงนำเสนอเป็นบทความวิจัยชิ้นอื่นในโอกาสต่อไป

3) การศึกษาในข้อ 2) นางทรงปูและผู้เข้าร่วมพิธีกับมิติแห่งปัจเจกบุคคล ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะนางทรงปูและผู้เข้าร่วมพิธีเท่านั้น มิได้ศึกษาผู้สืบทอดตำแหน่งนางทรงปู

4) การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยมิได้เปิดเผยชื่อจริงของนางทรงปูและผู้เข้าร่วมพิธีกรรมการเลี้ยงปู เนื่องจากเป็นข้อกำหนดของจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

นิยามศัพท์เฉพาะ

พิธีกรรมการเลี้ยงปู หมายถึง พิธีกรรมที่ถูกหลานชาวนครไทยกลุ่มดั้งเดิมทำพิธีเช่นสังเวชบูชา เทพารักษ์และดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่ศาลปูของแต่ละกลุ่มชุมชน ในหนึ่งปีชาวอำเภอนครไทยจะประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงปูจำนวน 2 ครั้ง คือ ในเดือน 3 (ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมีนาคม) คือ พิธีเลี้ยงเล็กเป็นการนำเครื่องเซ่นไปถวายที่ศาลปู ไม่มีการเข้าทรงปู และในเดือน 6 (ระหว่างเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคม) มีการเข้าทรงปู

มิติแห่งปัจเจกบุคคล หมายถึง การศึกษาข้อมูลทางคติชนวิทยาเพื่อทำความเข้าใจองค์ประกอบทางด้านกายภาพและจิตใจของมนุษย์ในแต่ละคน เป็นการมองในเชิงของจิตวิทยาจิตวิเคราะห์และจิตวิญญาณปู หมายถึง ผีหรือวิญญาณของบรรพบุรุษ เป็นชายหรือหญิงก็ได้ ที่ล่วงลับไปแล้ว หลานหลานตั้งศาลให้เพื่อเป็นที่เคารพบูชาและเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ มีทั้งหมด 23 องค์

พ่อเฒ่า หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่ติดต่อสื่อสารกับปูได้มาตั้งแต่อดีต สืบเชื้อสายต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

นาง หมายถึง ผู้หญิงที่ถูกเลือกจากพ่อเฒ่าประจำสายตระกูลพ่อเฒ่าให้เป็นนางประจำสายตระกูลพ่อเฒ่า ยังไม่สามารถติดต่อสื่อสารกับปูและประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงปูได้ นางจะสามารถทำพิธีกรรมได้เพียง การจุ่ม (การบนบานต่อปู) เท่านั้น

ขันแชนเสื่อ หมายถึง การนำไข 1 ฟอง ใบพลู 4 ใบ เงิน 4 บาท ไปขึ้นหิ้งหรือไปไหว้หิ้งพ่อเฒ่าของนางหรือนางทรงปูแต่ละสายตระกูลพ่อเฒ่า

ขับหมอล หมายถึง บทสวดคาถาของนางทรงปูเพื่อบอกกล่าวพ่อเฒ่าให้มารักษาคนป่วยในการทำพิธีทำผี ลักษณะเหมือนการขับร้องเพลงแต่เป็นคาถา

ชะหัวบัวว่าข่างม้า หมายถึง การรดน้ำประแป้งข่างม้ารวมทั้งอาวุธที่มีผู้นำมาถวายปู

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ

1. **ทฤษฎีคติชนวิทยา 3 มิติ** ของกึ่งแก้ว อัตถการ ซึ่งเป็นการศึกษาคติชนคดีใน 3 มิติ คือ 1) มิติแห่งปัจเจกบุคคล เป็นการศึกษาข้อมูลทางคติชนวิทยาเพื่อทำความเข้าใจองค์ประกอบทางด้านกายภาพและจิตใจของมนุษย์แต่ละคน เป็นการมองในเชิงของจิตวิทยา จิตวิเคราะห์และจิตวิญญาณ 2) มิติแห่งสังคมวัฒนธรรม เป็นการศึกษาข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจคติชนวิทยาและประเพณีที่เป็นองค์ประกอบของสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่มีส่วนหล่อหลอมความเป็นตัวตนของบุคคลในสังคม ทำให้สมาชิกในสังคมปฏิบัติตนไปในทิศทางเดียวกัน และ 3) มิติแห่งเทพปกรณัม/มิติเหนือโลก เป็นการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับมิติเหนือโลก โดยมีเทพปกรณัมเป็นเครื่องมือในการศึกษาเพื่อแทงทะลุโลกวิสัยขึ้นสู่สภาวะเหนือโลก (กึ่งแก้ว อัตถการ, 28 กรกฎาคม 2552, หน้า 13-14)

2. **แนวคิดเกี่ยวกับคนทรง** ของยศ สันตสมบัติ ซึ่งเสนอว่า คนทรง คือผู้ที่ทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมหรือทำหน้าที่ติดต่อกับอำนาจศักดิ์สิทธิ์โดยอัญเชิญเทพหรือวิญญาณศักดิ์สิทธิ์มาเข้าร่าง เพื่อประกอบพิธีกรรมบางอย่าง โดยคนทรงจะเป็นคนที่มีคุณลักษณะพิเศษบางประการที่ทำให้คนคนนั้นได้รับเลือกให้เป็นคนทรง (ยศ สันตสมบัติ, 2537, หน้า 206)

3. **แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนผ่านภาวะโดยพิธีกรรม** ของอาร์โนลด์ ฟาน เจนเนพ (Arnold van Gennep) ซึ่งเสนอว่า พิธีกรรมจะช่วยให้บุคคลแต่ละคนตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงและการปรับตัว ซึ่งหมายถึงการปรับทั้งจิตใจและกายภาพให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ได้ในทุกวิกฤตการณ์ชีวิต (กึ่งแก้ว อัตถการ, 2552, หน้า 2)

ระเบียบวิธีวิจัย

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากทั้งเอกสารและการลงภาคสนาม โดยเก็บข้อมูลจากวิทยากรจำนวน 12 คน ผู้วิจัยได้แบ่งประเภทวิทยากรออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้ที่เป็นนางทรงปู่ จำนวน 1 คนและผู้ที่จะสืบทอดตำแหน่งนางทรงปู่ จำนวน 1 คน และ 2) ผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรม เป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมการเลี้ยงปู่และเข้าร่วมพิธีกรรมไม่น้อยกว่า 20 ปี จำนวน 10 คน พื้นที่ในการเก็บข้อมูลคือกลุ่มชุมชนชาวนครไทยดั้งเดิม 4 กลุ่มชุมชนที่มีศาลปู่ประจำกลุ่มชุมชนและมีนางทรงปู่คนเดียวกันเป็นนางทรงผู้ประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงปู่ ได้แก่ กลุ่มชุมชนบ้านเหนือ กลุ่มชุมชนบ้านนครไทย (บ้านในเมือง) กลุ่มชุมชนบ้านหนองน้ำสร้างและกลุ่มชุมชนบ้านหัวร้อง ใช้ระยะเวลาเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2559 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2559 รวมทั้งสิ้น 8 เดือน

ผลการศึกษา

ผู้วิจัยจะกล่าวถึงนางทรงปู่และผู้เข้าร่วมพิธี โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นสองส่วน คือ 1) นางทรงปู่ 2) นางทรงปู่และผู้เข้าร่วมพิธีกับมิติแห่งปัจเจกบุคคล เพื่อให้ทราบถึงความเป็นมาของนางทรงปู่และผู้ที่จะสืบทอดตำแหน่งนางทรงปู่ และความเชื่อมโยงของนางทรงปู่และผู้เข้าร่วมพิธีกับมิติแห่งปัจเจกบุคคล ดังนี้

1. นางทรงปู่

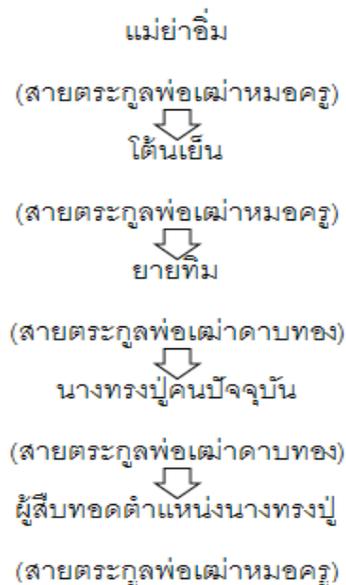
ในระบบความเชื่อในเรื่องผีหรืออำนาจเหนือธรรมชาตินั้น เมื่อมนุษย์เผชิญกับปัญหาที่ก่อให้เกิดความทุกข์ในชีวิต อันเป็นสิ่งที่ตัวมนุษย์เองไม่สามารถหาสาเหตุ ควบคุมหรือแก้ปัญหาเหล่านั้นได้ มนุษย์จึง

อธิบายสาเหตุของปัญหาที่ก่อให้เกิดความทุกข์เหล่านั้นว่ามาจากผีหรืออำนาจเหนือธรรมชาติ มนุษย์จึงต้องอาศัยคนกลางเพื่อเป็นสื่อกลางในการเข้าหาผีหรืออำนาจเหนือธรรมชาติ ยศ สันตสมบัติ อธิบายว่า ถึงแม้ว่ามนุษย์ทุกคนจะสามารถเข้าหาผีหรืออำนาจเหนือธรรมชาติด้วยการสวดอ้อนวอนหรือการประกอบพิธีกรรมบางอย่าง แต่การเข้าหาผีหรืออำนาจเหนือธรรมชาติในลักษณะนี้อาจยังทำให้เกิดความไม่มั่นใจว่าปัญหาที่ก่อให้เกิดความทุกข์ในชีวิตที่ต้องการจะสื่อไปถึงผีหรืออำนาจเหนือธรรมชาติหรือไม่ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เพียงพอต่อการตอบสนองของความต้องการของมนุษย์ มนุษย์จึงต้องอาศัย “คนกลาง” เพื่อเป็นสื่อกลางในการเข้าหาผีหรืออำนาจเหนือธรรมชาติ (ยศ สันตสมบัติ, 2537, หน้า 206) ซึ่งในพิธีกรรมการเลี้ยงปู่ของชาวอำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก เรียกคนกลางว่า “นางทรงปู่”

1.1 ภูมิหลัง

นางทรงปู่มีปรากฏมานานกว่า 100 ปี ทำหน้าที่เป็นร่างทรงของปู่ทั้ง 23 องค์ และเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงปู่ในพิธีกรรมการเลี้ยงปู่ที่ศาลปู่พระอินทร์ ปู่พระนารายณ์ ปู่ให้และปู่ปากน้ำ การสืบทอดตำแหน่งนางทรงปู่สืบทอดกันทางสายตระกูล โดยต้องถูกเลือกจากพ่อแม่ประจำสายตระกูล พ่อแม่ นางทรงปู่คนปัจจุบันอธิบายว่า ตั้งแต่จำความได้ก็มีนางทรงปู่แล้ว มีมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย แต่ไม่รู้ว่ามีมาตั้งแต่สมัยใด นางทรงปู่ที่จำความได้คือแม่ย่าอ้อม ถ้ายังมีชีวิตอยู่น่าจะมีอายุประมาณ 150 ปี (นางทรงปู่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2559)

นางทรงปู่ในพิธีกรรมการเลี้ยงปู่ที่ศาลปู่พระอินทร์ ปู่พระนารายณ์ ปู่ให้และปู่ปากน้ำ สามารถสืบค้นชื่อตามลำดับการสืบทอดตำแหน่งได้ดังนี้

(ผู้ที่สืบทอดตำแหน่งนางทรงปู่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2559)

1.2 คุณลักษณะพิเศษของนางทรงปู่

ผู้ที่ทำหน้าที่ “นางทรงปู่” ในพิธีกรรมการเลี้ยงปู่ที่ศาลปู่พระอินทร์ ปู่พระนารายณ์ ปู่ให้และปู่ปากน้ำนั้นจะต้องมีคุณลักษณะพิเศษ 3 ประการ ดังนี้

1) **เป็นผู้หญิง** สาเหตุที่นางทรงปู้จะต้องเป็นผู้หญิงเนื่องจากผู้หญิงมีความอ่อนโยนและมีการปฏิบัติตัวเคร่งครัดในศีลธรรมดีกว่าผู้ชาย เป็นร่างที่สะอาดบริสุทธิ์ (ผู้ที่สืบทอดตำแหน่งนางทรงปู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2559)

2) **มีผมหอม** การมีผมหอมในที่นี้หมายถึงเป็นผู้ที่พ่อแม่ประจำสายตระกูลถูกใจ ลูกหลานในสายตระกูลคนนี้ ต้องการให้เป็นนางของสายตระกูล ไม่ได้หมายความว่าผมมีกลิ่นหอม (นางทรงปู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2559)

3) **ถูกเลือกจากพ่อแม่ประจำสายตระกูลให้เป็นนางในสายตระกูลพ่อแม่** โดยพ่อแม่จากสายตระกูลพ่อแม่หรือพ่อแม่ตาบทองจะเป็นผู้เลือกจากการเข้าทรง ผู้ที่จะสืบทอดตำแหน่งนางทรงปู้คนถัดไปอธิบายว่า พ่อแม่จะเป็นผู้เลือกจากการเข้าทรงและคนที่ได้รับเลือกจะได้ยินเสียงร้องเสียงกลอง เสียงม้าเดินรอบบ้านรอบมุ้งในเวลากลางคืนและจะมีอาการเจ็บป่วยไม่สบายตัวอยู่เป็นระยะ จนกว่าจะยอมรับการเป็นนางและไปขึ้นขันเสื่อกับหิ้งพ่อแม่ประจำตระกูลจึงจะหายจากอาการดังกล่าว (ผู้ที่สืบทอดตำแหน่งนางทรงปู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2559)

เมื่อถูกเลือกจากพ่อแม่ครั้งแรกนี้ ผู้หญิงคนนั้นจะถูกเรียกว่า “นาง” ต่อเมื่อได้รับเลือกจากพ่อแม่อีกครั้งเพื่อที่จะทำหน้าที่เป็น “นางทรงปู้” นางทรงปู้คนปัจจุบันอธิบายว่า คนที่เป็นนางทรงปู้ไม่ได้เป็นผู้เลือกว่าใครจะเป็นนางทรงปู้คนต่อไป คนอยากเป็นอาจจะไม่ได้เป็น อยู่ที่พ่อแม่ว่าจะเลือกใคร (นางทรงปู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2559)

1.3 การสืบทอดตำแหน่งนางทรงปู้

ผู้ที่ได้รับเลือกจากพ่อแม่ให้เป็นนางทรงปู้คนต่อไป จะต้องผ่านพิธีกรรมการสืบทอดตำแหน่งนางทรงปู้ 2 พิธีกรรมก่อนจึงจะถือว่าเป็นนางทรงปู้อย่างสมบูรณ์ พิธีกรรมทั้ง 2 คือ พิธีกรรมการเลี้ยงปาง และพิธีกรรมการครอบเป็นนางทรงปู้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) **พิธีกรรมการเลี้ยงปาง** พิธีกรรมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อบอกกล่าวปู้ว่านางในสายตระกูลพ่อแม่นี้จะมาเป็นนางทรงปู้ โดยจะประกอบพิธีกรรมในเดือน 4 (ระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน) ของปี มีข้อกำหนดว่าผู้ที่สืบทอดตำแหน่งนางทรงปู้จะต้องเลี้ยงปางอย่างน้อย 3 ครั้ง จะประกอบพิธีกรรม 3 ปีติดต่อกันหรือเว้นระยะก็ได้ แล้วแต่ผู้ที่สืบทอดตำแหน่งนางทรงปู้จะสะดวก (นางทรงปู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2559)

สถานที่ในการประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงปางคือที่บ้านของผู้ที่จะสืบทอดตำแหน่งนางทรงปู้ หากไม่สะดวกให้ใช้สถานที่กลางทุ่งนาหรือลานประจำหมู่บ้าน ส่วนวิธีการประกอบพิธีกรรมคือผู้ที่สืบทอดตำแหน่งนางทรงปู้ต้องไปเชิญและไปขึ้นขันเสื่อกับนางของแต่ละสายตระกูลพ่อแม่มาเป็นผู้ร่วมประกอบพิธีกรรม ปัจจุบันในอำเภอนครไทยมีนางประจำสายตระกูลพ่อแม่ประมาณ 30 คน ผู้ที่จะสืบทอดตำแหน่งนางทรงปู้อธิบายว่า คนที่จะสืบทอดจะต้องไปเชิญนางของแต่ละสายตระกูลพ่อแม่มาร่วมพิธี ปัจจุบันนี้คนสำคัญที่ต้องเชิญคือนางทรงปู้สายตระกูลพ่อแม่ท่านตั้งแสนนครเพราะเป็นใหญ่ เป็นหัวหน้าของนางทรงปู้ประจำทุกศาลปู้ โดยจะเชิญก่อนวันที่จะประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงปาง 1 วัน (ผู้ที่สืบทอดตำแหน่งนางทรงปู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2559)

การประกอบพิธีกรรมเลี้ยงปางจะมีการเชิญปู้ทั้ง 23 องค์และพ่อแม่แต่ละสายตระกูลมาประกอบพิธีกรรม ผู้ที่จะสืบทอดตำแหน่งนางทรงปู้อธิบายว่า เมื่อนางของแต่ละสายตระกูลพ่อ

เผ่ามาพร้อมกันในวันประกอบพิธีกรรมเลี้ยงปางแล้ว นางทรงปู่สายตระกูลพ่อเผ่ามาต๋านตั้งแสนนครหัวหน้าของนางทรงปู่ประจำทุกศาลปู่จะเป็นผู้ประกอบพิธีเชิญปู่ทั้ง 23 องค์ลงมากินเครื่องเช่นและบอกกล่าวปู่ว่านางในสายตระกูลพ่อเผ่าคนนี้จะมาเป็นนางทรงปู่ (ผู้ที่สืบทอดตำแหน่งนางทรงปู่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2559)

เมื่อจบพิธีกรรมที่ปู่ทั้ง 23 องค์และพ่อเผ่าแต่ละสายตระกูลลงมาประกอบพิธีกรรมแล้วก็จะมีการละเล่นปลุกข้าวปลุกปลา ผู้ที่จะสืบทอดตำแหน่งนางทรงปู่อธิบายว่า เมื่อปู่ทั้ง 23 องค์และพ่อเผ่าประจำสายตระกูลของแต่ละนางรับเครื่องเช่นเรียบร้อยแล้ว ก็จะมีการละเล่นปลุกข้าวปลุกปลา มีการตีฆ้องตีกลองกันอย่างสนุกสนานจนถึงเย็น เป็นอันเสร็จพิธีกรรมการเลี้ยงปาง (ผู้ที่สืบทอดตำแหน่งนางทรงปู่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2559)

2) **พิธีกรรมการครอบเป็นนางทรงปู่** เป็นพิธีกรรมสุดท้ายที่จะทำให้ “นาง” เป็น “นางทรงปู่” ผู้ที่สามารถติดต่อสื่อสารกับปู่และประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงปู่ได้อย่างสมบูรณ์ เมื่อนางทรงปู่คนเดิมไม่สามารถประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงปู่ได้แล้ว ผู้ที่จะสืบทอดตำแหน่งนางทรงปู่จะต้องทำพิธีกรรมการครอบเป็นนางทรงปู่ต่อไปในวันเลี้ยงใหญ่ของปู่ปากน้ำ คือวันขึ้น 10 ค่ำ เดือน 6 โดยมีนางทรงปู่สายตระกูลพ่อเผ่ามาต๋านตั้งแสนนครเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม (นางทรงปู่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2559)

วิธีการประกอบพิธีกรรมการครอบเป็นนางทรงปู่คือ ก่อนวันประกอบพิธีกรรม 1 วัน ผู้ที่จะสืบทอดตำแหน่งนางทรงปู่จะต้องไปขึ้นขันเสื่อของสายตระกูลพ่อเผ่าของตัวเองและของนางทรงปู่คนเดิม เพื่อเป็นการบอกกล่าวพ่อเผ่าว่าต่อไปตนเองจะเป็นนางทรงปู่ เมื่อถึงวันประกอบพิธีกรรมการครอบเป็นนางทรงปู่ นางทรงปู่สายตระกูลพ่อเผ่ามาต๋านตั้งแสนนครจะทำการเชิญปู่ทั้ง 23 องค์และบอกบทสวดคาถาของนางทรงปู่แก่ผู้ที่จะเป็นนางทรงปู่ต่อไป เป็นอันเสร็จพิธี ผู้ที่จะสืบทอดตำแหน่งนางทรงปู่ก็จะเริ่มเป็นนางทรงปู่ในวันเลี้ยงใหญ่ปีถัดไป (นางทรงปู่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2559)

ในพิธีการครอบเป็นนางทรงปู่นี้ผู้วิจัยไม่ได้รับการเปิดเผยบทสวดคาถาของนางทรงปู่จากนางทรงปู่ นางทรงปู่คนปัจจุบันกล่าวว่า คาถาของนางทรงปู่เป็นสิ่งที่รู้กันเฉพาะนางทรงปู่เท่านั้น ใช้วิธีการจดจำจากการเป็นผู้ช่วยประกอบพิธีเลี้ยงปู่และจดจำจากการบอกบทสวดคาถาของนางทรงปู่ผู้ประกอบพิธีกรรมการครอบเป็นนางทรงปู่ (นางทรงปู่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2559)

1.4 **หน้าที่ของนางทรงปู่**

นางทรงปู่จะมีหน้าที่ที่สำคัญอยู่ 2 ประการ ดังนี้

1) **หน้าที่ในการประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงปู่** เป็นหน้าที่ที่สำคัญที่สุดของนางทรงปู่ ซึ่งต้องกระทำในวันพิธีเลี้ยงใหญ่ ได้แก่

1.1) **การเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงปู่** นางทรงปู่จะเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม เป็นผู้ทีประกอบพิธีถวายเครื่องเช่น เตรียมเครื่องบูชาหน้าศาลเครื่องเสี้ยงทวย พร้อมทั้งให้คำแนะนำเรื่องการเตรียมเครื่องเช่นและเครื่องใช้ในพิธีกรรม การใช้เครื่องดนตรีในพิธีกรรมและการปฏิบัติตนของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม (นางทรงปู่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 8 พฤศจิกายน 2559)

1.2) **การเข้าทรงปู่และการเสี้ยงทวย** นางทรงปู่จะเป็นผู้เชิญปู่ทั้ง 23 องค์ มาประทับร่างตนเอง เพื่อลงมากินเครื่องเช่น โดยจะร่ายคาถาของนางทรงปู่ ร้องเพลงเชิญปู่ และร่ายรำขณะเชิญปู่แต่ละองค์ลงมาประทับทรง ในระหว่างปู่ลงมาประทับทรง ผู้เข้าร่วมพิธีจะสามารถถามถึง

ความเป็นไปของบ้านเมืองและสิ่งที่ตนเองอยากรู้ได้ ปู่จะบอกด้วยการเสี่ยงทายโดยการตั้งเบ็ญ 3 อันบนไข่น้ำ ถ้าเบ็ญตั้งติดทั้ง 3 อัน แสดงว่าดี เบ็ญตั้งติด 2 อันแสดงว่าดีปานกลาง เบ็ญตั้งติด 1 อันแสดงว่า ไม่ค่อยดี ถ้าเบ็ญตั้งไม่ติดแสดงว่าไม่ดี (นางทรงปู่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 8 พฤศจิกายน 2559)

1.3) การทำพิธีเล่นคล้อยช้างคล้อยม้า หลังจากปู่ได้ลงมาประทับทองและเสี่ยงทายเรียบร้อยแล้ว นางทรงปู่จะเป็นผู้นำในการทำพิธีเล่นคล้อยช้างคล้อยม้า โดยการนำช้าง ม้า รวมทั้งอาวุธที่มีผู้นำมาถวายปู่ไปสงรงน้ำ เมื่อสงรงน้ำเสร็จก็ทำการคล้อยช้างคล้อยม้า โดยจะแบ่งคนที่มาร่วมพิธีเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มหนึ่งถือช้างหรือม้าคนละตัว อีกกลุ่มหนึ่งถือเชือกไว้คนละหนึ่งเส้นไว้คล้อยช้างหรือม้า พอคล้อยช้างคล้อยม้าได้ครบแล้ว ก็จะทำชะหับว่าช้างม้าอีกครั้งหนึ่ง เป็นอันเสร็จการเล่นคล้อยช้างคล้อยม้า (นางทรงปู่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 8 พฤศจิกายน 2559)

1.4) การทำพิธีส่งบ้านส่งเมืองเลือกบ้านเลือกเมือง เป็นพิธีกรรมที่ทำเพื่อสะเดาะเคราะห์และขอโชคลาภจากปู่ โดยนางทรงปู่จะทำหน้าที่เป็นผู้โยนมีดข้ามกระงะที่มีรูปปั้นแทนคนและสัตว์เลี้ยงที่ผู้เข้าร่วมพิธีนำมาวางไว้รวมกัน ผู้เข้าร่วมพิธีก็จะโยนมีดกลับมา ทำซ้ำ 3 ครั้ง แล้วนำกระงะไปลอยน้ำ เป็นอันเสร็จพิธี (นางทรงปู่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 8 พฤศจิกายน 2559)

2) หน้าที่อื่นๆ หน้าที่ในการทำพิธีอื่นๆของนางทรงปู่นี้ จะทำเมื่อมีชาวบ้านมาขอให้ทำ ได้แก่

2.1) การทำพิธีเดินช้างเดินม้า เป็นการเสี่ยงทายหาสิ่งของที่สูงลอยและหาที่มาที่ไปของสิ่งของที่สูงลอย วิธีการประกอบพิธีกรรมคือ ใช้ด้ายสีขาวมัดหอยเบ็ญแกว่งหอยเบ็ญหมุนเป็นวงกลม ให้คนที่มาร่วมพิธีถามถึงสิ่งของที่หายและหาเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น หากเบ็ญที่แกว่งหยุดแสดงว่าคำตอบคือใช่ แต่ถ้ายังแกว่งอยู่คำตอบคือไม่ใช่ (นางทรงปู่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2559)

2.2) การทำพิธีทำผี การทำพิธีทำผีเป็นการรักษาโรคจากการโดนผีทำ วิธีการประกอบพิธีกรรมคือ นางทรงปู่จะนำเสื้อผ้าของคนป่วยไปวางหน้าห้องพ่อแม่ของตน บอกกล่าวพ่อแม่และหาวันดีในการไปทำพิธีทำผีให้กับคนป่วย เมื่อถึงวันทำพิธี นางทรงปู่ก็จะไปทำพิธีทำผีให้ด้วยการขับหมอลบบอกกล่าวพ่อแม่ให้มาช่วยกันรักษาอาการเจ็บป่วย (นางทรงปู่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2559)

2.3) การจุ่ม เป็นการบนบานขอสิ่งที่ต้องการต่อปู่ นางทรงปู่จะทำการจุ่มด้วยการบอกกล่าวปู่ว่าคนบนเป็นใคร ต้องการอะไร ถ้าได้สิ่งที่ขอแล้วจะแก้บนด้วยอะไร ใครจะจุ่มกับปู่องค์ใดก็ให้ไปกับนางทรงปู่ที่ศาลปู่ นั่น นางทรงปู่จะเป็นผู้จุ่มให้ (นางทรงปู่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2559)

1.5 วิถีชีวิตและข้อห้ามของนางทรงปู่

ผู้ที่เป็นนางทรงปู่จะมีหน้าที่ในการประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงปู่ และพิธีกรรมอื่นๆ โดยมีข้อห้ามในพฤติกรรมการใช้ชีวิตหนึ่งข้อ ที่ทำให้นางทรงปู่มีวิถีชีวิตที่แตกต่างจากคนธรรมดาทั่วไป แต่ในแง่ของการมีครอบครัวและการทำงาน นางทรงปู่สามารถมีครอบครัวและสามารถประกอบอาชีพได้ตามปกติเหมือนคนธรรมดาทั่วไป ไม่ต้องแต่งชุดขาว ไม่ต้องถือศีลเพราะว่านั่นเป็นเรื่องของพุทธศาสนาเป็นเรื่องของผีไม่เกี่ยวข้องกัน ถึงเวลาเลี้ยงปู่ก็ไปทำพิธีหรือมีคนต้องการให้ไปทำพิธีเดินช้างเดินม้า ทำผี จุ่ม ก็ไปทำพิธีให้ พ่อแม่และปู่อนุญาตให้ทำมาหากินได้ปกติ เพราะถ้าไม่ทำงานทำมาหากินก็ไม่เงินเลี้ยงครอบครัว (นางทรงปู่, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2559)

รายได้ของนางทรงปู้ที่ได้มาจากพิธีกรรมการเลี้ยงปู้มาจากเงินทำบุญของชาวบ้าน ประมาณ 300-400 บาท นางทรงปู้จะแบ่งไปซื้อของไว้เป็นเครื่องเซ่นปู้ เหลือกก็เอาไว้ใช้ส่วนตัว ส่วนในการทำพิธีเดินช้างเดินม้า ทำผีและจุ่ม ก็จะได้ประมาณ 50-100 บาท แต่ถ้าไปทำพิธีเดินช้างเดินม้า นางทรงปู้จะไม่ค่อยรับเงิน เพราะสงสารและญาติคนปวญจะต้องเตรียมข้าวสารและไข่ 1 ฟอง ใส่ขันให้อยู่แล้ว (นางทรงปู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2559)

ข้อห้ามของนางทรงปู้มีอยู่เพียง 1 ข้อ เท่านั้น คือ ห้ามกินอาหารงานศพ ผู้ที่จะสืบทอดตำแหน่งนางทรงปู้อธิบายว่า ข้อห้ามของนางทรงปู้คือ ห้ามกินอาหารงานศพ เพราะถือว่านางทรงปู้เป็นคนมีวิชา ถ้าไปงานศพก็จะไม่กินอาหารในงานเพราะถือว่าเป็นการกินเดนผี แต่เวลาทรงปู้กินได้ไม่ถือว่าเป็นเดนผีเพราะปู้อนุญาต (ผู้ที่จะสืบทอดตำแหน่งนางทรงปู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2559)

2. นางทรงปู้และผู้เข้าร่วมพิธีกับมิตินแห่งปัจเจกบุคคล

การศึกษานางทรงปู้และผู้เข้าร่วมพิธีเพื่อทำความเข้าใจจิตใจและพฤติกรรมของนางทรงปู้และผู้เข้าร่วมพิธีในมุมมองมิตินแห่งปัจเจกบุคคลนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงความเชื่อมโยงระหว่างนางทรงปู้และผู้เข้าร่วมพิธีกับมิตินแห่งปัจเจกบุคคล ในแง่ของการศึกษานางทรงปู้และผู้เข้าร่วมพิธีเพื่อทำความเข้าใจจิตใจและพฤติกรรมของนางทรงปู้และผู้เข้าร่วมพิธีในมิตินแห่งปัจเจกบุคคล เมื่อผ่านพิธีกรรมการสืบทอดตำแหน่งนางทรงปู้ที่ทำให้ก้าวผ่านภาวะจากนางประจำสายตระกูลพอเฒ่าเป็นนางทรงปู้แล้ว ทำความเข้าใจบุคลิกภาพของนางทรงปู้ระหว่างตัวตนที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันในสังคมและตัวตนขณะอยู่ในพิธีกรรมและศึกษาอิทธิพลของพิธีกรรมที่มีผลต่อผู้เข้าร่วมพิธี ดังนี้

2.1 นางทรงปู้กับมิตินแห่งปัจเจกบุคคล

2.1.1 การเปลี่ยนผ่านภาวะโดยพิธีกรรม

ก่อนที่จะเป็นนางทรงปู้อย่างสมบูรณ์สามารถประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงปู้ได้นั้น นางทรงปู้จะต้องผ่านการประกอบพิธีกรรมเพื่อเปลี่ยนผ่านภาวะจากนางประจำสายตระกูลพอเฒ่าไปเป็นนางทรงปู้ พิธีกรรมจะช่วยให้นางทรงปู้ปรับทั้งจิตใจและร่างกายของตนเองให้เข้ากับบทบาทหน้าที่ใหม่ในสังคม

การเปลี่ยนผ่านภาวะโดยพิธีกรรมของนางทรงปู้จะประกอบด้วยพิธีกรรม 2 พิธีกรรม คือ พิธีกรรมการเลี้ยงปางและพิธีกรรมการครอบเป็นนางทรงปู้ ซึ่งทั้ง 2 พิธีกรรมนี้สร้างความตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ให้กับผู้ที่เป็นนางทรงปู้ เป็นการเปลี่ยนผ่านภาวะจากนางประจำสายตระกูลพอเฒ่าไปเป็นนางทรงปู้โดยสมบูรณ์ใน 2 ด้าน ได้แก่

1) **ด้านจิตใจ** พิธีกรรมการเลี้ยงปางเป็นพิธีกรรมที่ทำให้ผู้สืบทอดตำแหน่งนางทรงปู้ได้เริ่มเตรียมตัวปรับจิตใจของตนเองให้พร้อมกับการเป็นนางทรงปู้และยังเป็นการประกาศต่อคนในสังคมและนางของแต่ละสายตระกูลพอเฒ่าและนางทรงปู้ประจำศาลปู้อื่นๆ ว่าผู้ที่จะสืบทอดตำแหน่งนางทรงปู้คนนี้จะปวญคนต่อไป

เมื่อผ่านพิธีกรรมการครอบเป็นนางทรงปู้ที่เป็นพิธีกรรมเปลี่ยนผ่านภาวะจากนางเป็นนางทรงปู้แล้ว นางทรงปู้จะเกิดความเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจ โดยก่อนจะผ่านพิธีกรรมการครอบเป็นนางทรงปู้ นางทรงปู้ไม่ค่อยมีหน้าที่ในการทำพิธีเดินช้างเดินม้า การทำพิธีทำผีและการจุ่ม แต่เมื่อผ่านพิธีกรรมการครอบเป็นนางทรงปู้แล้ว หน้าที่ในการทำพิธีเดินช้างเดินม้า การทำพิธีทำผีและการจุ่มก็มีมากขึ้น

เพราะชาวบ้านมีความเชื่อมั่นว่าถ้าให้นางทรงปู้ประกอบพิธีให้ ความต้องการหรือความเดือดร้อนของตนเอง จะส่งไปถึงปู้ได้โดยตรง (นางทรงปู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2559) ดังนั้นในแง่ความคิดนางทรงปู้จึงเกิดความมั่นใจในตนเองมากขึ้นว่าตนเองเป็นนางทรงปู้ เป็นผู้ที่สามารถติดต่อสื่อสารกับปู้และประกอบพิธีกรรม การเลี้ยงปู้ได้ มีปู้คอยปกป้องคุ้มครองให้อยู่ดีกินดีและปลอดภัยจากโรคภัยและอันตรายต่างๆ นางทรงปู้คนปัจจุบันอธิบายว่า ผู้ที่เป็นนางทรงปู้จะดูแลให้อยู่ดีกินดี ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย ไปไหนมาไหนเดินทางปลอดภัย เพราะถือว่าเป็นคนของปู้แล้ว (นางทรงปู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2559)

2) **ด้านร่างกายหรือพฤติกรรม** พิธีกรรมการเลี้ยงป้างเป็นพิธีกรรมที่จะช่วยให้ผู้ที่สืบทอดตำแหน่งนางทรงปู้ได้เริ่มเตรียมตัวปรับร่างกายหรือพฤติกรรมของตนเองให้พร้อมกับการเป็นนางทรงปู้ ก่อนที่จะผ่านพิธีกรรมการเลี้ยงป้าง ผู้ที่จะสืบทอดตำแหน่งนางทรงปู้จะเป็นเพียงผู้เข้าร่วมพิธีกรรมที่สามารถลุกหรือนั่ง เดินไปพักได้ แต่เมื่อผ่านพิธีกรรมการเลี้ยงป้างแล้ว ผู้ที่จะสืบทอดตำแหน่งนางทรงปู้จะต้องนั่งอยู่ข้างๆ นางทรงปู้ เป็นผู้ช่วยนางทรงปู้ตลอดทั้งวันจนเสร็จพิธี อีกทั้งยังได้เริ่มปรับพฤติกรรมการกินของตนเอง โดยจะไม่กินอาหารในงานศพตามข้อห้ามของนางทรงปู้ (นางทรงปู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2559)

เมื่อผ่านพิธีกรรมการครอบเป็นนางทรงปู้แล้ว นางทรงปู้ได้เปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง จากเดิมที่เคยทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงปู้ มีการทำพิธีเดินช้างเดินม้า การทำพิธีทำผีและการจุ่มบ้างเป็นครั้งคราว แต่ชีวิตส่วนใหญ่ยังคงทำมาหากินตามปกติ ได้เปลี่ยนไปเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงปู้อย่างเต็มตัว มีหน้าที่หลักคือประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงปู้ ส่วนหน้าที่ในการทำพิธีเดินช้างเดินม้า การทำพิธีทำผีและการจุ่มก็มีมากขึ้น ส่วนเวลาในการทำมาหากินเหมือนชาวบ้านคนอื่นๆ ลดน้อยลง (นางทรงปู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2559)

2.1.2 บุคลิกภาพของนางทรงปู้

จากการสังเกตและการสัมภาษณ์นางทรงปู้คนปัจจุบัน พบว่านางทรงปู้มีบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน 2 ลักษณะ ดังนี้

1) **บุคลิกภาพที่ 1 ตัวตนที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันในสังคม** จากการสังเกตและการสัมภาษณ์จากนางทรงปู้คนปัจจุบันขณะที่นางทรงปู้ไม่ได้อยู่ในพิธีกรรม พบว่าบุคลิกภาพของนางทรงปู้คนปัจจุบันขณะดำเนินชีวิตประจำวันตามปกติเป็นคนที่มีความร่าเริง สนุกสนาน มีแนวคิดที่ทันสมัย และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อทุกคน อีกทั้งยังเป็นคลังความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมการเลี้ยงปู้และประวัติศาสตร์เมืองนครไทยแก่คนรุ่นหลัง ตัวอย่างในด้านความร่าเริง สนุกสนานและมีแนวคิดที่ทันสมัยของนางทรงปู้คนปัจจุบันคือ ผู้วิจัยเคยตั้งคำถามเกี่ยวกับผู้ช่วยนางทรงปู้ว่ามีชื่อเรียกเฉพาะตามภาษาถิ่นนครไทยหรือไม่ นางทรงปู้คนปัจจุบันกล่าวพร้อมหัวเราะว่า ผู้ช่วยก็เรียกผู้ช่วยนางทรงปู้ ไม่มีชื่อเรียกอย่างอื่น ถ้าเทียบกับสมัยนี้ก็น่าจะเรียกว่าเลขา เพราะผู้ช่วยนางทรงปู้จะคอยดูแลเรื่องเงินทำบุญ ส่งข้าวของเครื่องมือให้ตอนทำพิธีคอยช่วยเหลือทุกอย่างตอนทำพิธี เหมือนเลขาผู้บริหารตามบริษัททั่วไป (นางทรงปู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2559)

2) **บุคลิกภาพที่ 2 ตัวตนขณะอยู่ในพิธีกรรม** จากการสังเกตบุคลิกภาพขณะอยู่ในพิธีกรรมของนางทรงปู้คนปัจจุบัน พบว่านางทรงปู้คนปัจจุบันมีพฤติกรรมแตกต่างกัน 2 ลักษณะ คือ เมื่อมาถึงศาลปู้ จะเจียบขริ่มไม่ค่อยพูดจากับใคร แต่ในขณะที่ปู้แต่ละองค์ลงมาเข้าทรงนั้น

นางทรงปู้จะมีบุคลิกและมีพฤติกรรมแตกต่างกันไปตามบุคลิกของปู้แต่ละองค์ เช่น บุคลิกของปู้พระอินทร์ และปู้เขาเขียว ที่ทำให้เกิดลักษณะพฤติกรรมแตกต่างจากปู้องค์อื่นๆ กล่าวคือ ปู้พระอินทร์จะมีลักษณะการพูดจาที่ตืดๆ ชัดๆ เนื่องจากถูกทำร้ายจนเสียชีวิต นางทรงปู้คนปัจจุบันกล่าวว่า “ท่านพระอินทร์นี้ก็ถูกฆ่าตายลอยน้ำมา เวลาพูดก็จะพูดไม่ชัด ก๊ก ก๊ก ก๊ก ท่าน ท่าน ท่าน ท่าน พะ พะ พะ พะ พะ อิน” (นางทรงปู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2559) ส่วนปู้เขาเขียวจะมีบุคลิกภาพเป็นคนดุและเคร่งครัดในพิธีกรรม ผู้ที่จะสืบทอดตำแหน่งนางทรงปู้อธิบายว่า “ปู้เขาเขียวท่านดุ ถ้าตอนท่านลงมาส่งบ้านส่งเมืองเลือกบ้านเลือกเมือง ห้ามไม่ให้เดิน ต้องให้ท่านไปก่อน” (ผู้ที่จะสืบทอดตำแหน่งนางทรงปู้, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2559)

2.2 ผู้เข้าร่วมพิธีกับมิติแห่งปัจเจกบุคคล

พิธีกรรมเป็นพฤติกรรมหรือการกระทำที่มีบทบาทและมีความหมายต่อชีวิตมนุษย์ ทำให้มนุษย์รู้สึกมีความมั่นใจ มีความอบอุ่นใจจากสิ่งเหนือธรรมชาติที่มนุษย์ไม่สามารถกำหนดได้ เพราะพิธีกรรมส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องสยบต่อสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติที่มีอำนาจบันดาลให้เป็นไปตั้งใจมนุษย์ ด้วยการให้พิธีกรรมเป็นสื่อในการติดต่อสื่อสารกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ฉลาดชาย รมิตานนท์อธิบายว่า “พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาหรือผีนั้น เป็นสิ่งที่ให้พลังใจในกรณีเกิดวิกฤตการณ์ต่างๆ ที่มนุษย์รู้สึกว่าตนเองไม่อาจควบคุมได้ วิกฤตการณ์เหล่านี้ อาจเป็นวิกฤตการณ์ทางธรรมชาติหรือทางสังคมก็ได้ ที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตของปัจเจกชน” (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2527, หน้า 72)

พิธีกรรมการเลี้ยงปู้มีอิทธิพลต่อปัจเจกบุคคลผู้เข้าร่วมพิธีในด้านจิตใจ เมื่อได้เข้าร่วมพิธีกรรมการเลี้ยงปู้แล้ว พิธีกรรมการเลี้ยงปู้จะทำให้ผู้เข้าร่วมพิธีรู้สึกลดความกลัว ความกังวลเพิ่มความมั่นคงทางจิตใจและผ่อนคลายความเครียดต่อวิกฤตต่างๆ ที่เข้ามาในชีวิตได้ มีความมั่นใจ มีความอบอุ่นใจว่าจะปกป้องคุ้มครองให้อยู่ดีกินดีและปลอดภัยจากโรคภัยและอันตรายต่างๆ หากปีใดไม่ได้ไปเข้าร่วมพิธีกรรมการเลี้ยงปู้ ก็จะต้องฝากเครื่องเซ่นไปไหว้ปู้เพื่อให้ตนเองเกิดความสบายใจว่าปู้จะปกป้องคุ้มครองตนเองและครอบครัว

วิทยากรผู้ให้ข้อมูลพิธีกรรมการเลี้ยงปู้ จำนวน 10 คน ซึ่งเป็นผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรมไม่น้อยกว่า 20 ปีและเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมการเลี้ยงปู้ กล่าวถึงพิธีกรรมการเลี้ยงปู้ว่ามีอิทธิพลด้านจิตใจต่อพวกเขาอย่างไร ดังนี้

นาง ก. (อายุ 62 ปี) กล่าวว่า ถ้าปีไหนไม่ได้ไปร่วมพิธีกรรมจะมีความรู้สึกเหมือนว่าปีนั้นจะขาดอะไรไปทำให้ไม่สบายใจ แต่ถ้าได้ไปจะทำให้จิตใจดีขึ้น เกิดความสบายใจว่าเป็นลูกหลานชาวนครไทย ถ้าไปไม่ได้จริงๆ ก็จะต้องฝากของไป พิธีกรรมการเลี้ยงปู้เป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ ต้องสืบสานไว้ให้คงอยู่กับคนนครไทยต่อไป (นาง ก., ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2559)

นาย ข. (อายุ 62 ปี) กล่าวว่า “สุขสบายใจดีขึ้นครับ ปีไหนไม่ได้ไปก็บ่นคอยสบายใจเท่าไรต้องไป ธรรมดาต้องไปทุกปีครับ เป็นประเพณีบ้านเมืองของเรา อยู่ใกล้แค่นี้เอง ต้องไปประจำอยู่แล้ว ก็จิตใจดีขึ้นครับ ไม่มีสิ่งอันตราย มีปู้คุ้มครองตลอด” (นาย ข., ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2559)

นาง ค. (อายุ 77 ปี) กล่าวว่า ถ้าไปร่วมพิธีกรรมการเลี้ยงปู้แล้วสบายใจ สุขภาพแข็งแรง ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย หากปีไหนไม่ได้ไปก็ต้องฝากเครื่องเซ่นไปร่วมพิธีกรรมการเลี้ยงปู้ ถ้าไม่ได้ฝากอะไรไปก็จะไม่สบายใจ (นาง ค., ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2559)

นาง ง. (อายุ 85 ปี) กล่าวว่า ถ้าปีไหนไม่ได้ไปเลี้ยงปู่ จะรู้สึกไม่สบายใจ กลัวปู่จะว่าว่าไม่เคารพปู่ กลัวว่าปู่จะลงโทษให้เจ็บไข้ได้ป่วย จึงต้องไปเลี้ยงปู่ หากปีไหนไปไม่ได้จริงๆ ก็จะต้องฝากเครื่อง เช่นหรือพวงมาลัยไปไหว้ ปู่จะได้คุ้มครอง (นาง ง., ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2559)

นาง จ. (อายุ 71 ปี) กล่าวว่า ถ้าไปแล้วก็สบายใจ ถ้าไม่ได้ไปจะไม่สบายใจ กลัวจะเกิดเหตุการณ์ไม่ดี ถ้าได้ไปร่างกายก็ดี ใจก็ดี สุขภาพก็แข็งแรง ชีวิตก็เจริญ (นาง ง., ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2559)

นาง ฉ. (อายุ 68 ปี) กล่าวว่า ชีวิตจิตใจก็ดีขึ้น ครอบครัวของตนเองก็มีความสุข ร่างกายก็ดี ต้องไปทุกปี ถ้าไม่ได้ไปไม่สบายใจ ต้องไปปีละครั้ง ไปทุกปี ไปตีฆ้องตีกลองให้ปู่ ไปรดน้ำศพ (นาง ฉ., ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2559)

นาง ช. (อายุ 62 ปี) กล่าวว่า การเลี้ยงปู่ส่งผลกับตนเองเป็นอย่างมาก พอถึงวันเลี้ยงปู่ จะเว้นจากงานที่ทำ ไม่ไปไหน เอาเครื่องเช่นไปถวาย ไปร่วมพิธีจนถึงเลิกพิธี เพราะเชื่อว่าไปเลี้ยงปู่แล้วปู่จะปกป้องคุ้มครองตนเองและครอบครัวให้อยู่เย็นเป็นสุข คนที่เจ็บป่วยปู่ก็จะช่วยให้หาย ทำอะไรก็เจริญรุ่งเรือง (นาง ช., ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2559)

นาง ด. (อายุ 54 ปี) กล่าวว่า ถ้าได้ไปร่วมพิธีแล้ว จะเกิดความสุขใจสบายใจ (นาง ด., ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2559)

นางสาว ถ. (อายุ 48 ปี) กล่าวว่า จิตใจและชีวิตจะดีขึ้น ทำอะไรก็ประสบความสำเร็จ พบแต่สิ่งที่ดีในชีวิต ถ้าปีไหนไปไม่ได้ก็จะฝากเครื่องเช่นไป แต่ถ้าไปได้ทุกปีก็จะดี (นาง ถ., ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2559)

นาง ท. (อายุ 60 ปี) กล่าวว่า ถ้าได้ไปร่วมพิธีกรรมการเลี้ยงปู่แล้วสบาย ชีวิตก็ดีขึ้น ไปไหนมาไหนก็มีปู่คุ้มครอง ถ้าปีไหนไปไม่ได้ก็จะฝากเครื่องเช่นไป (นาง ถ., ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2559)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า พิธีกรรมการเลี้ยงปู่มีอิทธิพลต่อปัจเจกบุคคลผู้เข้าร่วมพิธีในด้านจิตใจ โดยช่วยให้ผู้เข้าร่วมพิธีเกิดความรู้สึกมั่นใจ มีความอบอุ่นใจว่าปู่จะปกป้องคุ้มครองให้อยู่ดีกินดีปลอดภัยจากโรคภัยและอันตรายต่างๆ และเจริญรุ่งเรืองในชีวิต

อภิปรายและสรุปผลการศึกษา

นางทรงปู่เป็นผู้ที่ทำหน้าที่เป็นร่างทรงของปู่ทั้ง 23 องค์ ในการประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงปู่ในพิธีกรรมการเลี้ยงปู่ที่ศาลปู่พระอินทร์ ปู่พระนารายณ์ ปู่ไท่และปู่ปากน้ำ นางทรงปู่มีปรากฏมานานกว่า 100 ปี มีการสืบทอดตำแหน่งนางทรงปู่จากสายตระกูลพ่อเผ่าหมอครุและสายตระกูลพ่อเผ่าดาบทอง นางทรงปู่จะต้องมีคุณลักษณะพิเศษคือ ต้องเป็นผู้หญิง ต้องมีผมหอมและต้องถูกเลือกให้เป็นนางในสายตระกูลพ่อเผ่าหมอครุหรือพ่อเผ่าดาบทอง การจะเป็นนางทรงปู่ นั้น จะต้องผ่านพิธีกรรมสำคัญ 2 พิธีกรรมคือ พิธีกรรมการเลี้ยงปางและพิธีกรรมการครอบเป็นนางทรงปู่ จึงจะถือว่าเป็นนางทรงปู่อย่างสมบูรณ์ เมื่อเป็นนางทรงปู่แล้ว จะมีหน้าที่ที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ หน้าที่ในการประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงปู่ และหน้าที่ในการทำพิธีอื่น ๆ ผู้ที่เป็นนางทรงปู่มีวิถีชีวิตที่แตกต่างจากคนธรรมดาทั่วไปในแง่ของหน้าที่ในการประกอบพิธีกรรมและมีข้อห้ามในพฤติกรรมการใช้ชีวิตหนึ่งข้อคือ ห้ามกินอาหารงานศพ แต่สามารถมีครอบครัวและสามารถประกอบอาชีพได้เหมือนคนปกติทั่วไป

ในมิติแห่งปัจเจกบุคคล นางทรงปู่จะต้องผ่านการประกอบพิธีกรรมเพื่อเปลี่ยนผ่านภาวะจากนางประจำสายตระกูลพ่อแม่มาเป็นนางทรงปู่คือพิธีกรรมการเลี้ยงปางและพิธีกรรมการครอบเป็นนางทรงปู่เป็นการเปลี่ยนผ่านภาวะโดยพิธีกรรมที่สร้างความตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ให้กับผู้ที่เป็นนางทรงปู่ใน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านจิตใจและด้านร่างกายหรือพฤติกรรม นอกจากนี้พิธีกรรมการเลี้ยงปู่ยังมีอิทธิพลต่อปัจเจกบุคคลผู้เข้าร่วมพิธีในด้านจิตใจคือช่วยให้ผู้เข้าร่วมพิธีเกิดความรู้สึกมั่นใจ อบอุ่นใจว่าปู่จะปกป้องคุ้มครองให้อยู่ดีกินดี ปลอดภัยจากโรคร้ายและอันตรายต่างๆ และเจริญรุ่งเรืองในชีวิต

จากการศึกษา ผู้วิจัยสามารถนำประเด็นที่ค้นพบจากผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้ได้ ดังนี้

1. นางทรงปู่ต้องมีคุณลักษณะพิเศษคือ ต้องเป็นผู้หญิง ต้องมีผมหอม และต้องถูกเลือกให้เป็นนางในสายตระกูลพ่อแม่มาหาคู่หรือพ่อแม่ดาบทอง สอดคล้องกับแนวความคิดเรื่องคนทรงของยศ สันตสมบัติ ซึ่งเสนอว่า “คนทรงจะเป็นคนที่มีคุณลักษณะพิเศษบางประการที่ทำให้คนคนนั้นได้รับเลือกให้เป็นคนทรง เช่น ได้รับการเลือกสรรจากเทพเจ้าหรือวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ มีอำนาจจิตแก่กล้าหรือได้รับสืบทอดวิชาความรู้จากบรรพบุรุษ เป็นต้น” (ยศ สันตสมบัติ, 2537, หน้า 206) ในคุณลักษณะพิเศษของนางทรงปู่ที่ต้องเป็นผู้หญิง ยังสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องบทบาทสำคัญของผู้หญิงที่เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์หรือผีมาตั้งแต่ในอดีตของนิธิ เอียวศรีวงศ์ ที่เสนอว่า “ศาสนาเดิมที่เน้นไสยศาสตร์ ความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณเป็นเรื่องของผู้หญิง ผู้หญิงมีบทบาทเป็นผู้นำในพิธีกรรม เป็นร่างทรง ม้าทรงหรือผู้สืบ ผีประจำตระกูล” (อ้างอิงจาก สุริยา สมุทคุปดีและคณะ, 2539, หน้า 120-121) อย่างไรก็ตามจากการศึกษาเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมพื้นบ้านกับกระบวนการสร้างความเป็นชุมชนศึกษาเฉพาะกรณี : บ้านดอกบัว พบว่าคุณลักษณะของคนทรงหรือม้าขี่ในพิธีกรรมที่ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้หญิงเสมอไป ผู้ชายก็สามารถทำหน้าที่คนทรงหรือม้าขี่ได้ ซึ่งณัฐภัทร์ สุรินทร์วงศ์ อธิบายว่า “ม้าขี่เป็นผู้ที่ทำหน้าที่เป็นคนทรง เป็นหญิงหรือชายก็ได้ แต่ส่วนมากเป็นเพศหญิง เพศชายมีเป็นส่วนน้อย” (ณัฐภัทร์ สุรินทร์วงศ์, 2552, หน้า 104-106)

2. นางทรงปู่จะต้องผ่านการประกอบพิธีกรรมเพื่อเปลี่ยนผ่านภาวะจากนางประจำสายตระกูลพ่อแม่มาเป็นนางทรงปู่คือพิธีกรรมการเลี้ยงปางและพิธีกรรมการครอบเป็นนางทรงปู่ เป็นการสร้างความตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ให้กับผู้ที่เป็นนางทรงปู่ใน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านจิตใจและด้านร่างกายหรือพฤติกรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดการเปลี่ยนผ่านภาวะโดยพิธีกรรม ของอาร์โนล ฟาน เจนเนพ ซึ่งเสนอว่า “พิธีกรรมจะช่วยให้บุคคลแต่ละคนตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวซึ่งหมายถึงการปรับทั้งจิตใจและกายภาพให้เข้ากับสถานภาพใหม่ได้ในทุกวิกฤตการณ์ชีวิต” (กิ่งแก้ว อัดถาวร, 2552, หน้า 2) การประกอบพิธีกรรมเพื่อเปลี่ยนผ่านภาวะนี้ยังสอดคล้องกับกระบวนการการเป็นร่างทรงของสุริยา สมุทคุปดีและคณะ ที่อธิบายว่า “กระบวนการการเป็นร่างทรงในขั้นตอนพิธีกรรมการรับขันธว่าเป็นการยอมรับการเป็นร่างทรงอย่างเป็นทางการ การรับขันธเป็นพิธีกรรมทางผ่าน (rite of passage) ที่เปลี่ยนจากคนธรรมดาสามัญให้กลายเป็นร่างทรง เป็นพิธีกรรมที่ประกาศให้คนในชุมชนร่างทรงด้วยกันได้รับรู้ว่า ต่อจากนี้ไปผู้ที่ประกอบพิธีกรรมรับขันธจะทำหน้าที่เป็นสังฆารหรือร่างทรงแล้ว” (สุริยา สมุทคุปดีและคณะ, 2539, หน้า 101)

บรรณานุกรม

- กิ่งแก้ว อัดถากร (ผู้บรรยาย). (28 กรกฎาคม 2552). การศึกษาทัศนคติใน 3 มิติ. ใน **เอกสารประกอบคำบรรยายในงานเสวนาวิจัย: การตื่นตัวสู่มิติแห่งความลึกซึ้งทางจิตและทางเทพกรรมด้วยวิถีการค้นคว้าด้วยปัญญาวิเคราะห์**. (หน้า 13-15). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- กิ่งแก้ว อัดถากร. (2552). พิธีกรรมคือการเชื่อมโยง. **วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**. 6 (เดือน มกราคม-เมษายน), 1-10.
- จารีต สิริทิพา. (2546). **ศึกษามิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาประเพณีปักธงชัยเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก**. พิษณุโลก: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2527). **ผีเจ้านาย**. กรุงเทพฯ: พายัพ ออฟเซท พรินท์.
- ณัฐภัทร์ สุรินทร์วงศ์. (2552). **ความเชื่อและพิธีกรรมพ่อนผีกับกระบวนการสร้างความเป็นชุมชนศึกษาเฉพาะกรณี : บ้านดอกบัว**. วิทยานิพนธ์ พช.ม., มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- นาง ก. (16 กรกฎาคม 2559). [ทรงพล อินททำ, ผู้สัมภาษณ์].
_____. (20 พฤศจิกายน 2559). [ทรงพล อินททำ, ผู้สัมภาษณ์].
- นาง ค. (20 พฤศจิกายน 2559). [ทรงพล อินททำ, ผู้สัมภาษณ์].
- นาง ง. (16 กรกฎาคม 2559). [ทรงพล อินททำ, ผู้สัมภาษณ์].
- นาง จ. (20 พฤศจิกายน 2559). [ทรงพล อินททำ, ผู้สัมภาษณ์].
- นาง ฉ. (20 พฤศจิกายน 2559). [ทรงพล อินททำ, ผู้สัมภาษณ์].
- นาง ช. (16 กรกฎาคม 2559). [ทรงพล อินททำ, ผู้สัมภาษณ์].
- นาง ด. (16 กรกฎาคม 2559). [ทรงพล อินททำ, ผู้สัมภาษณ์].
- นาง ท. (20 พฤศจิกายน 2559). [ทรงพล อินททำ, ผู้สัมภาษณ์].
- นางทรงปู้. (16 กรกฎาคม 2559). [ทรงพล อินททำ, ผู้สัมภาษณ์].
_____. (1 ตุลาคม 2559). [ทรงพล อินททำ, ผู้สัมภาษณ์].
_____. (8 พฤศจิกายน 2559). [ทรงพล อินททำ, ผู้สัมภาษณ์].
_____. (20 พฤศจิกายน 2559). [ทรงพล อินททำ, ผู้สัมภาษณ์].
_____. (24 ธันวาคม 2559). [ทรงพล อินททำ, ผู้สัมภาษณ์].
- นางสาว ถ. (20 พฤศจิกายน 2559). [ทรงพล อินททำ, ผู้สัมภาษณ์].
- นาย ข. (20 พฤศจิกายน 2559). [ทรงพล อินททำ, ผู้สัมภาษณ์].
- ผู้ที่จะสืบทอดตำแหน่งนางทรงปู้. (16 กรกฎาคม 2559). [ทรงพล อินททำ, ผู้สัมภาษณ์].
_____. (1 ตุลาคม 2559). [ทรงพล อินททำ, ผู้สัมภาษณ์].
- ภากร สิริทิพา. (2548). **บทเพลงพิธีกรรมของชาวอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก: การศึกษาทางมานุษยดุริยางค์**. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ยศ สันตสมบัติ. (2537). **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุริยา สมุทคุปดีและคณะ. (2539). **ทรงเจ้าเข้าผี**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.